

Universal Declaration of Human Rights - Dagbani

© 1996 – 2009 The Office of the High Commissioner for Human Rights

This HTML version prepared by the *UDHR in Unicode* project, <http://www.unicode.org/udhr>.

ZAL'SHEŊA ƊAN KPAŊSIR' ZOSIMDI NI NANGBAN YINI ANDUNIA TINGBANA SUNSUUNI

LAHABAL' TUULI

Ƴelimaŋli, behigu kam yi yen mali kɔre ni dariza zaŋ n chan sal' mini o kpee sunsuuni faashee ka be che tab' bɔbbu ni tab' muysubu yirun yirun. Din lan pahi, di bi tu ka bɔliyoli be be nimdi ni. Din nyaana, di bi lan tu ka zab chɔyima ŋan ka alifaani gɔr be be sunsuuni. Ƴeltɔy' yoya lala n yi dɔysi nam tɔbu, ka bebu kɔŋ tulaale. Sal-nim yi lihi ɓem zal' sheŋa ŋan be litaafi ɔɔ ni ka zilsigu ni fabila nabigi m-maan pahi nabili be sunsuuni. Ashee tɔysigu ni shaawara ni be sheli, fabila ni yolitem ka ka di beni.

Din ni che ka fukumsi ni muysigu sayim zosimdi ka sokam ti zɔr' n bahiri o sol' la, di tuya ka ti niŋ kookali niŋ ti suhu ni, ka zal' sheŋa ŋankam be litaafi ɔɔ ni daalifaani tabili sokam. Zal' sheŋa din be litaafi ɔɔ ni lan nyela din tɔŋdi aminsi ni zosimdi ka bukaata kam maana.

Tingbana Nangban Yini Layingu sheli be ni bɔli yubɔlig' Yunaitid Neishins la nim zaa dihi nuu gbɔŋ ni ka dama be zaa yuya ni di kpaŋsi zal' sheŋa ŋan zaa nye ŋan kpaŋsir zosimdi ni tɔysigu tingbana sunsuuni. Binnamda Naa yiko puuni, paya bi gari doo, doo mi bi gari paya. Be zaa la yim. Ni dinzuyu be bɔr' ni yɛda ni suhupielli be ti sunsuuni, ka ti puha yooi tab' zuyu, ka yelli kam ku nyan ti. Din ni kpaŋsi ka zal' sheŋa ŋan be litaafi ɔɔ ni maali sokam buchi, sokam maaimi o nii n karim litaafi ɔɔ ka di kpe o tibili ni venyɛlinga.

Dinzugu, pumpɔŋɔ,

Jeneral Asembli Layingu ni di

ti sokam lahabali ka dama

ZAL' SHEŊA ƊAN BE LITAABI ƊO NI ƊO NYELA

ŋan ni niŋ tingbana ni sokam alifaani. Sokam, zaŋ n-ti tabli dunia-yili layingu balibu kam zaŋim zal' sheŋa ŋan be litaafi ɔɔ ni n-niŋ waaɓibu, ka bɔ daliri din ni che ka ŋa niŋ bayaana ni achiika: Wulinpuhili, Wulinluhili, Nudirigu, Nuzaa, ni luyulikam. Amaa Zal' sheŋa be ni yu ni ti zaasa kpaŋsi maa n-dii mbɔŋɔ.

N-dam 1

Sal' la sala. Behig' be sokam sanimi, din pa la amii. Suhizɔbo be sokam sani; ka nambɔyɔ beni. Suhubɔhibo mi bi lan kɔŋ yigunaadam kam sani. Dinzuyu dimbɔŋɔ zaa wuhiya ka dama di tu kamaata ka ti zaa yu tab' hali ni ti puuni.

N-yi 2

Zaligu dinkam be litaafi ɔɔ ni nyela din maani yigunaadam bukaata zaŋ n chan behigu polo. Zaligu bi ti soli ni so gahimmi o kpee. Gbampielli ka soli ka o gahim Gbansabilli; doo di biehim paya; so mi di zaŋ o daadiini din par' o n zaŋ bɔbi o taba, o yaa zuyu. So mi di tehi ni o behig' bee o buni bee o dɔyim dahibarka bee o bilichiinsi zuyu o mali yiko din ɓemdi o kpee bee n zaysir' o.

Din nyaana di ka soli ka so ɓem o kpee ni o tin viel' zuyu. Nun ya-nim nya suman-tali di pirim ni o ya nyays' zuyu n lihi ɓem ban na be Soomanji-tali waamaa dabtim ni.

N-ta 3

So di pirim o wɔyiritali zuyu yeli ni o tum tuun sheli din gbarigir' behig' ka zal' shɛɲa ɲan be kpe bi ti o yelli. Di veeni ka kookali be sokam sanimi ka fawɔyili kani.

N-nahi 4

Zaligu bi lan n sayi ni so zaɲ o ygunaadam kpee niɲ o bilaa; dama dabtim daawabu gariya ka di bi pɔra. Dinzuyu, taali n nye li ni achiika ni nir' kɔhi dabili bee n da o.

N-nu 5

Zaligu bi lan sayi ni be niɲ so alaka bee fukumsi bieyu din ka albarika di tooni ni di nyaanɲa.

N-yobu 6

Zaɲ n chan dunia-yili lɔɔ bee dunia-yili zaligu polo, soli kani ka be tooi pii kayili ti so, ka pii dɔyu n ti so. Baɲ veeni nudirigu maa ka veeni nuzaa gba.

N-yopɔin 7

Zaɲ n chan zal' shɛɲa ɲan be kundi puuni, yelli din dir' tarima dir' bilchina. Sariya dol' la yelimanɲli, di bi doli ɟiri.

N-nii 8

Sariya dibu shee, Gbampielli dini ka la di kɔ ka che Gbansabilli dini; dama ti zaa la yigunaadam-nima.

N-wei 9

Zaligu bi sayi ni yelwums' chɔyima zuyu be niɲim nir' fukumsi, bee n kpeh' o duu, bee n kar o o yaannim tiɲ' ni, o ba-nim tiɲ' ni ka di ka soli.

Pia 10

Zaligu maa lan wuhi ni solibeni ka nir ni bɔ soya n tahi o sariya ben ni di li luyusheli ka zualinsi kani, be yi di o sariya ka di bi tiyi o nini.

Piniyini 11

1. Kootu yi di nir' sariya, n yi kpeh o la sarika, o mali yiko din zabiri oman zuyu, n bɔr lɔya-nima, ka be zaani o nyaanɲa; ka nayila ɲun gba nyami ka lala nyela niɲgbuɲ-duyili.

2. Zaligu lan yeli ni di ka soli ka be niɲ nir' fitiina ka di lan bi tum m birigi tingban sheli puuni o ni ɟia maa zal' sheli; bee zal' shɛɲa ɲan be litaafi ɲɔ ni. Nir yi tum m-birigi zaligu, be darigi' o tibili la zaligu kundi ni buysi ni be niɲim o shɛm.

Pinaayi 12

Zaligu lan wuhi ni di ka soli, sal-nim zamba puuni, ka be vihi nir' ni be baɲ ashili sheli din nye o dahalali; bee o daaliwumma daashili; bee o yili puuni daashhiya; bee n vihi o washiika shɛɲa ɲan nye o dini; bee n bɔ daliri n filim n filim o yoli. Zal shɛɲa ɲan be litaafi ɲɔ ni ɟe la sokam nyaanɲa pa yino kɔ nyaan' ka ɲa ɟeya.

Pinaata 13

1. Zaligu lan wuhi ni sokam mali soli din gamdi o yubu tiɲ ɲan nuu be zal' shɛɲa ɲan zali ɲɔ ni.

2. Sokam lan mali yiko din yiri o ya, n duri tiɲduya ka tiligir' o ya na ka taali sheli kani.

Pinaanahi 14

1. Zal' sheŋa ŋan be kpe lan wuhi ni nir mali soli din zaŋdi o nyevili n zər tiligira ka tin sheli o ni zo n kuli maa nim tayi n deeg' o.
2. Laabida, ŋunkam yi kpuyi napɔŋ lala yi tummi n birigi o tingbɔŋ zal' sheli bee Tingbana zaasa Nangban yini layingu zal' sheli, o nye la o takahi bindi maa, dinzuyu, o ni va o bini.

Pinaau 15

1. Zaligu din be kpe lan wuhi ni nir' mali yiko din kpehiri oman zuliya sheli ni o suhu ni gbaai.
2. Di di pirim sheb' bee so suhuyubu zuyu n mɔŋ so yiko din ni che ka o tooi kali oman n kpehi zuliya shel' puuni o suhu ni yu.

Pinaayobu 16

1. Zaligu maa lan wuhi ni pay' kam ni doo kam: Kpɔŋkpana waamaa Sayayelga mali yiko din kpuyiri bal' sheli o suhu ni yu n namdi zuliya o yaa tariga. Zal' she ŋa din be kpe ni sɔŋdi dɔɔ shem, di sɔŋdi pay' gba la lala.
2. Zaligu lan kpaŋsi yeltɔy' sheli. Yɛda ni yɛda shee, doo mali soli din kpuyiri o suhuyubu paya.
3. Zaligu lan wuh ni doo mini paya n yi layim n nam tunj. Ni dinzuyu, nama dahilibarka puuni, ni be su dɔɔ mini pay' zaami.

Pinaayopɔin 17

1. Nir mali yiko din zaani o dahalali azichi bee n nyar' sheb' pahiri oman zuyu ka be kper' wɔlima ni.
2. Dunia yelwumsa ŋun zuyu ni ninvuy' yino suhuyubu zuyu, soli kani ka be ni tooi fa nir' daaɟia.

Pisaayika 18

Behig' wuhiya ka dama soli kani ka so tooi bɔbi o kpee. Sokam mali soli din tumdi o yubu ka doli adiini sheli din par' o. O suhu yi ti lan je adiini sheli o ni doli maa, o lan mali yiko din loori adiini sheli din ta o yem. Limama-nim mali soli din kpaŋsir' be daadiini ka jemdi Naawuni be daahankaya tariga ka taali sheli kani.

Pishiyinika 19

Zaligu lan kpaŋsi ni yigunaadam kam mali yiko din dir' o suhuyubu daalizama, ka di kun o ni bɔr' luyusheli, di yi pa alizan sheli din galim.

Pishi 20

1. Layingu dinkam gbibi maaligu, litaafi ŋɔ kpaŋsir' li ka ɟe di nyaɔja.
2. Soli kani ka nir' suhu bi gbaai minti sheli ka so tooi kum o yaa zuyu muysir' o ni o kpehi di ni.

Pishi-ni-yini 21

1. Zaŋ n chanj tingbɔŋ puuni daalizama ni nye sheŋa zaa, soli kani ka di mɔŋ so di shaawar' sheli, dama zamaatu zaa shaawara n nye li.
2. Tingbɔŋ kam mulichi ni yu sheli, dina n nye waaɟibu. Be suhuyubu maa ka be maali tumdi tuma.
3. Litaafi ŋɔ lan kpaŋsi ni gbaaibu yi yen gbaai din vootin' vootir' manjli n gbaai gbaaibu din ni zaŋ n tum tuma.

Pishi-ni-ayi 22

Zaligu lan kpan̄si ni sokam mali soli din kuuni o tin̄ zuyu; dama be zali tingbɔ̄n la ni so kam bukaata maani zuyu. Ni dinzuyu, tingbɔ̄n niima nyɛla tingbɔ̄n zaasa buni, ka di taada kam pa so saandi.

Pishi-ni-ata 23

1. Zal' sheɲa ɲan be litaafi ɲɔ ni lan wuhi ni sokam tumdi tuma ka bɔm o suhuyubu tuma din nyɛ din ni sɔɲ o ka sɔɲ o mulichi. Sokam lan mali soli din duhiri o yee ka be nyar' tuun suma tir' o.
2. Nir' wɔligu bini ni nyɛ sheli, di ka soli ka so tooi mɔɲ o li.
3. Tumtumdi kam veeni ka o dir' wahala ka be yɔri o la yɔ' sheɲa din ni sayi o mini o mulichi ka fukumsi ti yen ɲmani di gbaairi o la ka be sɔɲ o zaligu ni buyisi shem kundi ni.
4. Tingbɔ̄n kam mulichi mali yiko, sɔɲsim soli zuyu, din zaani be dintɔli layingu sheli be ni bɔɔni Siliminsili ni ni Treid Yuniɔns la ka di zabiri be tumtumdi' zuyu.

Pishi-ni-anahi 24

Zaligu lan wuhi ni sokam vuhimi o daahaɲkali tariga ka tummi tuma saha, din nyaan̄a ka diemmi bee n kperimi kperigu saha.

Pishi-ni-anu 25

1. Zaligu lan wuhi ni be nam behigu la sokam zuyu. Ni dinzuyu, sokam mali yiko din bɔri alaafɛ soya; dama a laa fɛ n nyɛ binsheɲukam. Sokam lan mali yiko din wɔlindi puzuri ni sutura zuyu, ni yili zuyu, ni dinkam nyɛ din maani ka pahiri behigu. Zaɲ n chan̄ gu-man̄ daashiya mi polo, ni kɔɲsim doro, gbariginsim, dakɔlim, kuriginsim ni dunia yili fukumsi kam, zal' sheɲa ɲan be litaafi ɲɔ ni sɔɲdi sokam-mi.
2. Zaɲ n chan̄ bia mini o ma shee, sokam mi ni bia dɔyibu tɔ, dinzuyu, bia kam, sheeje ni ɲun mi o ba zaa, zal' sheɲa nan̄ litaafi ɲɔ ni zani yim ni bia la bia, ni dinzuyu ban mali ba nim ni kuuni ka gamdi ka tingbɔ̄n nuu pa be zuyu shem, ban ʒi be banim gba mali yiko din gamdi lala.

Pishi-ni-ayobu 26

1. Zaligu lan wuhi ni daadam kam mali yiko din bɔhindi karɔɲ. Gommanti n su yiko ni be yɔ sikuru bihi zuyu ban na piini karɔɲ; ka na bi karim n chan̄ katiɲa la, zaa zuyu. Talahi n nyɛ li ni sokam tɔhi o bia sikuru. Tuun baɲsim sikuru-nim bi kɔɲ tin̄ kam puuni din dolisir' ban zuyuri gɔr' ne n-ne la, ka be karindi n ban̄di venyɛlinga.
2. Zal' sheɲa ɲan be litaafi ɲɔ ni yɛliya, ni di veeni ka baɲsim kam pahiri nir' la ninneesim, ka wuhiri bihi jilima ni suzuda ni behigu ni yurim soya ni nyɛ sheɲa; ka ti wumdi kpamb' yɛligu, ka suɲulo be sokam sani ka tɔysigu be dunia-yili zuliya kam sunsuuni; ni Musulim-nim ni Yisa Nyaanolib' ni chɛfirnim sunsuuni, ka Tingbana Nangban̄ Yini Layingu la nia kam pali.
3. Ba-nim ni ma-nim mali yiko din piiri karɔɲbaɲsim sheli be suhu ni yu ni be bihi karim. Zal' sheɲa ɲan be kpe wuhiya ni bihi ba-nim ni be ma-nim yubu la ka zaligu ɲɔ kpan̄si n nyan̄ binsheɲukam.

Pishi-ni-ayopɔin 27

1. ɲunkam suhu yu ni o kpan̄si o kali soya bee o diem dien sheli, bee o wa wa sheli, bee o doli ninneesim so' sheli, soli beni ka di lan tooi nin̄ o yubu ka taali kani.
2. ɲunkam kpan̄sir' oman̄ zaɲ n chan̄ baɲsim polo, ni ɲunkam lan kpan̄di oman̄ zaɲ n chan̄ o nya alifaani, soli kani ka so tooi gu di lan soli zaɲ n chan̄ o yubu maa polo.

Pihita-ayi-ka 28

Zal' sheŋa ŋankam be litaafi bil' ŋɔ ni nyela ti zaasa fali, dinzuyu sokam ni tooi nyu bara n bahi ŋa.

Pihita-yini-ka 29

1. Bɔbigu shee, sokam mal' la o soli din kpanɲsir' o ka sɔŋd' o, ka o bebu mali danɲko.
2. Soli kani ka so tooi yeli ni o yu oman n-ti yayi. Yelli yi zani, ka be yen vihi yelli maa, zaligu ni zali shem ka di ti soli ni di doli, n yuli maali yelli maa ka di ta sokam yem.
3. Di ka soli ka so tooi gbaai gbaaibu ka o gbaaibu maa tayi Yunaitid Neishins bee Tingbana Nangban Yini Layingu ni buyisi shem litaafi bil' ŋɔ ni.

Pihita 30

Ni di ti sokam lahabali ka dama be bi zali zal' sheŋa ŋan be kpe ŋɔ la nin yino kɔ suyu, sokam zuyu ka be zali ŋa. Dinzuyu, zal' sheŋa ŋan be kpe maa ka bibielim soya zuyu, bee tinɲmɔŋ soli zuyu. Dinzuyu sokam luyim tibili venyelinga n wum ka di chib' o.
